
РЕТРОДЕТЕКТИВ

ХАРКІВ
«Фоліо»
2023

1 КИЛИМАРНЯ «ЛЕТЮЧИЙ КИЛИМ»

1929 рік, Стамбул, Туреччина

Кадір сидів під розлогим кущем жасмину, просто на порозі своєї килимарні. Знайшовши притулок на невеличкому клаптику землі, жасминовий кущ немов насміхався над сірою бруківкою навколо. Його коріння міцно чіплялося за шмат оголеного ґрунту. Попри денну спеку, кущ буяв цвітом, огортаючи важким ароматом рано посивілу голову Кадіра. А той із насолодою вдихав його, немов ліки проти смутку, мовчки сьорбав чай з посрібленого армуду й думав про своє...

Попри те, що гілля платанів затуляло собою ясно-синє небо, даруючи мешканцям кварталу Вефа

хоч трохи прохолоди, сонце за день так нагрівало камінь, що на ньому, здається, можна було смажити яєчню. Зате під вечір, коли спека спадала і Босфор починав дихати в бік Сулейманіє свіжим бризом, вулиця, на якій розмістилася крамничка Кадіра, оживала, перетворюючись на найзатишніше місце району Фатіх.

Тоді її мешканці виходили назовні, всідалися біля дверей своїх осель, чаювали, переглядали вечірні газети чи займалися якоюсь монотонною, неспішною роботою.

Як от завжди похмура тітка Фатьма у своєму незмінному чаршафі.

Щовечора вона перебирала нут, який мала готувати наступного дня. Біля її ніг походжала вгодована, але на диво жвава чайка, що прилітала сюди з Босфору, зацікавлено позираючи то на тітку Фатьму, то на жовті, опуклі зерна нуту в глиняній мисці. Кілька з них обов'язково мали закотитися до глибокої щілини поміж кам'яними плитами. Звідти чайка добувала їх гострим, міцним дзьобом, далі розправляла крила й, важко піднявшись у повітря, летіла собі в бік Галатського мосту.

Насправді від старої майстерні, якою тепер володів Кадір, залишилася тільки назва «Летючий килим», виведена блакитною фарбою на давній, поточеній шашелем дошці. Та дошка незмінно, десятиліттями висіла над дверима килимарні. Кадір пам'ятав її все своє свідоме життя, а тому вперто не

знімав, вважаючи, що така деталь лише додає його крамниці колориту.

Майстерня килимів належала ще його дідові, Мегмету. Потім перейшла в спадок до батька. А при ньому, Кадірові, і це засмучувало його найбільше, припинила своє існування сім років тому.

Тут більше не пахло фарбованою вовною, не торхтіли звично верстати, на яких зосереджені робітники ткали барвисті килими й доріжки. Минулося. Утримувати килимарню та займатися виробництвом килимів у Стамбулі стало надто дорого й невигідно.

Тепер Кадір замовляв готові килими в Персії, в Тегерані. Там мав своїх постачальників, що підбирали для нього вартий уваги товар і надсилали що два місяці нову партію. Так було простіше. Та й сама якість перських килимів набагато краща. Звісно, хабарі на митниці ніхто не скасовував. Але тут, у Стамбулі, такі витрати зрештою так-сяк компенсувалися, адже килими все ще були ходовим крамом. Бо як облаштувати затишне житло без килимів?

О, килими! Ціла життєва філософія! Про них Кадір міг говорити годинами. Було б з ким!

Навіть якщо у твоєму помешканні голі стіни — постели килим на підлогу і хочеш — чаюй, хочеш — спи на ньому, — отак звично він починав свою розповідь, коли до крамниці заглядали іноземці. То був старий, перевірений спосіб захопити увагу покупців, зачарувати їх східним колоритом!

Килими для Кадіра справді були універсальною річчю.

Однак він добре знав, що ні дід, ні батько не пробачили б йому такого блюзнірства над родинною справою: втрату килимарні та перетворення її на звичайну крамничку з чужоземним крамом, яких тут десятки. Та ради іншої не мав... Потішав себе тим, що колись, можливо, їхнє дітище знову запрацює. Нині нові часи вимагали нових рішень, і його рішення не таке вже й погане! Адже дідова дошка з написом «Летючий килим», як і раніше, прибита над дверима, а в колишній майстерні, як і раніше, продаються барвисті килими...

Верхній поверх будинку, що слугував колись ткацьким цехом, Кадір пристосував під житло. Три скромно мебльованих кімнати, вікна яких виходили на вузьку, мощену тесаним каменем вуличку. Таке помешкання цілком задовольняло його не надто вибагливий смак. До того ж звідси, якщо знати як стати, з-за чинар і дахів виднілися мінарети Сулейманіє — відрада для його серця й очей...

Та цього вечора Кадіра охопили невеселі думки. Сьорбаючи чай, він намагався знайти відповідь на запитання, чому досі не надійшла партія килимів із Тегерана, яка мала прибути ще три дні тому. Чи на кордоні неприємності, чи з постачальником щось трапилось?

Звісно, що завгодно могло трапитись. Час тепер такий!

Нова влада Мустафи Кемалю взялася запроваджувати реформи й наводити порядки твердою, а інколи жорсткою рукою. Багато в чому Кадірові імпонувала така політика. Він щиро сподівався на зміни, але маховик державної машини розкручувався не так швидко, щоб килимар відчував позитивні наслідки реформ уже наступного дня. Тим часом колись шляхетні торговельні міста теж переживали не найкращі часи. Усі ці революції й війни аж ніяк не сприяють веденню успішної комерції, якщо, звісно, ти не торгуєш зброєю...

Співпрацювати з Назар-беєм його спонукала не тільки щира симпатія до вельми приємних у спілкуванні українських емігрантів. А їх після 1920-го в Стамбулі опинилося багато. На відміну від росіян, вони були товариськими людьми та сусідами, без отого самолюбубування та пихи. Алкоголю майже не вживали, поважали тутешні звичаї і традиції. Жінки їхні були порядними ханам, і, на відміну від росіянок, що традиційно підпрацьовували в борделях вірменки Матильди Манукян, вили гнізда для своїх родин на новому місці, а тому часто заходили до крамнички Кадіра по килими та доріжки, щоб зробити житло затишним.

Кадір був знайомий майже з усіма українцями, що знайшли прихисток у Царгороді — так вони називали Стамбул.

Було в Кадіра ще одне спонукання погодитися на пропозиції Назар-бея. Колись давно Кадірів пращур

воював під Хотиним. Хтозна, чи не привіз він собі звідти русинську бранку! Може, й сам Кадір трохи українець?

Інший його пращур, Амруд, служив яничаром у війську султана Мегмета IV і, за родинними переказами, воював на боці русинського гетьмана. І чомусь це викликало в Кадіра, килимаря з кварталу Вефа, почуття власної причетності до чогось великого та значущого.

З Назар-беєм Кадір познайомився випадково, за склянкою бози у Вефа-Бозаджиси — невеликій за-тишній крамничці неподалік мечеті Шехзаде. Тут подавали цей традиційний кисло-солодкий напій, що готувався зі забродженої пшениці, манки та смажених горіхів. Боза нагадувала на смак яблучну товчанку. Та, попри невибагливий вигляд і смак напою, бозу любляв куштувати тут навіть Мустафа Кемаль, про що свідчив незмінно заброньований для нього кращий столик у крамничці. Тож Кадір не полишав надії, що одного разу, зайшовши до Вефа-Бозаджиси, він на власні очі побачить великого Ататюрка зі склянкою бози в руці, а можливо, навіть зможе особисто привітатися з ним.

От і заходив сюди вряди-годи, немов перевіряючи власне везіння.

А нещодавно він знову заглянув до крамнички. Замовив склянку бози. Та саме на ньому закінчився смажений нут, котрий додають у напій для більшої поживності...

У Кадіра не було багацько часу. Присів за вільний стіл. Ото вже! Знову невдача! Ні Ататюрка у Вефа-Бозаджиси, ні до бози смаженого нуту! Він, мабуть, таки невдаха!

— Якщо дозволите присісти біля вас, ефенді, то я радо поділюся з вами! — звернувся до нього незнайомий молодик, білозубо усміхнувшись. — У мене його ціла жменя! — додав він, демонструючи жовтий паперовий згорток, наповнений смаженим нутом.

То був Назар-бей. Отак вони познайомилися. Слово за словом, і Кадір дізнався, що молодик прибув із Тегерана, де має власну справу: постачає килими турецьким крамарям. Оце привіз до Царгорода нову партію та хоче вивчити місцевий попит.

— Ви навіть не уявляєте, як вам поталанило! — добродушно промовив Кадір. — Я торгую килимами й давно шукаю надійних постачальників, щоб отримувати товар з Персії!

Після бози він запропонував Назар-бею прогулятися до його крамниці та поговорити про справу предметніше. Також мав бажання, не зволікаючи, поглянути на крам, щоб належно його оцінити. Назар-бей погодився.

Надвечір, тільки-но з мінарету Лалелі відлунав тужливий спів муедзина, вуличкою заторохотіла запряжена віслюком гарба, навантажена перськими килимами. Позаду неї неспішно простував елегантний молодик у білому капелюсі. Той самий Назар-бей. Порівнявшись із килимарнею, він гукнув на

ЗМІСТ

1. Килимарня «Летючий килим»	5
2. Юрій Тушевський.....	15
3. Архітектор Городецький	35
4. І знову Стамбул	42
5. Українська громада	47
6. Тенісний корт полковника Мирилова	54
7. Марі Пчелінські	64
8. Пристрасть	89
9. Якуб Султанов.....	97
10. Принкипо	104
11. Надіре	117
12. Цінний свідок	134
13. Марсель Денарду	154
14. Ніч кохання і помсти.....	167
15. Подих шайтана	198
16. Карім	207
17. День Марселя	235
18. Безсоромна Марі	244
19. Провокація	267

20. Румеліхісара	272
21. Кадір	297
22. Крах Якуба-заде	316
23. Едда	334
24. Ностальжі.....	350
25. «Сурі».....	365
26. Полковник Імура	373
27. Прогулянка	384
28. Марення	396